

Xuetes

Dues investigacions sobre la població xueta mallorquina han permès d'identificar-ne l'especificitat genètica. El doctor Buades ha detectat una malaltia exclusiva d'aquest grup, les febres mediterrànies familiars.

JOAN CELIÀ

Carrer de s'Argenteria, a l'antic call de Palma. L'endogàmia entre els xuetes mallorquins ha estat molt elevada i fàcilment identificable.

La segregació social que ha sofert la població xueta mallorquina al llarg dels segles n'ha condicionat l'evolució. A l'agressió externa s'ha contestat, fins fa pocs anys, amb el tancament del grup. Els xuetes es casaven amb xuetes. Vivien al barri xueta, es Call, i la seva vida no es desenvolupava gaire enllà de les fronteres des Call. Unes fronteres que creaven els altres. Uns murs d'interlència que fa molt poc, a partir de la transformació sociològica mallorquina produïda pel turisme, que s'han anat esbucant. Quasi totalment.

Dos estudis, en certa manera relacionats, fets pel doctor en Medicina Joan Buades i per la doctora en Genètica Cori Ramon, permeten una aproximació científica a l'especificitat xueta. Tant l'un com l'altre demostren les característiques genètiques pròpies dels xuetes. L'estudi de la doctora Cori Ramon té un objectiu de coneixement, ja que es tracta d'una investigació sobre població. L'estudi del doctor Joan Buades ha permès d'identificar i tractar una malaltia, les febres mediterrànies familiars, que es manifesta exclusivament en població jueva i, a Mallorca, entre els xuetes.

L'origen de la marginació. Avui dia encara es mantenen actituds discriminatòries envers els xuetes mallorquins. Sobretot entre la gent més gran. En el parlar quotidià s'utilitzen expressions ofensives cap els xuetes. Mentre que a la resta de l'estat la integració dels jueus conversos fou relativament fàcil, a Mallorca aquesta integració no es va produir mai. Només amb els canvis sociològics produïts per l'efecte del turisme, a partir dels anys seixanta i setanta, han començat a canviar les coses. Per què s'han mantingut, i en alguns casos encara es mantenen, aquestes actituds contra els xuetes?

La raó principal perquè la discriminació hagi perdurat durant segles ha estat l'existència de quinze llinatges que sempre han identificat els seus portadors com a xuetes. Aquests noms són els que la Santa Inquisició de Mallorca no va esborrar ni oblidar. L'any 1693 la Suprema Inquisició, de Madrid, ordenà que es renovassin totes les inscripcions d'acusació o *sambenitos*. Aquestes inscripcions eren, per extensió, la representació gràfica dels condemnats per judaisme portant la gramalleta, amb el nom, el llinatge i la data de la condemna al peu del quadre. A Palma aquests quadres es conservaven a l'església de Sant Domènec. L'ordre de la Inquisició significava la renovació de l'Edicte de Gràcia de l'any 1488. Lògicament els quadres més antics estaven molt deteriorats. Quan va arribar

l'ordre de renovació, l'inquisidor general de Mallorca s'adreçà a la Suprema advertint que si bé seria just renovar totes les inscripcions, això podria provocar molts disgustos. Es referia al fet que molts llinatges que es consideraven per ser *nets* podrien trobar-se en la situació de descobrir que, realment, eren xuetes. Per això demanava que es renovassin els quadres només des del 1675 fins el 1693. Finalment la Suprema de Madrid va decretar: "*Que se renueven los sambenitos de 1675 hasta hoy y no más*".

Així quedarien enregistrats els llinatges que s'haurien de conservar com a deladors de la condició de xueta per al seu portador. D'aquesta manera tothom sabia qui eren els xuetes. Els llinatges eren: Aguiló, Cortès, Bonnín, Forteza, Fuster, Martí, Miró, Picó, Pinya, Pomar, Segura, Tarongí, Valentí, Valleriola i Valls. Aquesta llista, precisament, ha estat la documentació històrica a partir de la qual s'han pogut realitzar els dos estudis científics citats al començament.

L'estudi genètic de la UIB. La doctora Misericòrdia Cori Ramon és la directora de la investigació titulada "Caracterització genètica de la població xueta mallorquina". Fa cinc anys que desenvolupa aquest estudi. L'objectiu és el coneixement d'aquest grup tan peculiar de la societat mallorquina. "Fonamentalment és un estudi de coneixement, de saber, de donar una informació sobre la diferenciació que té la població xueta; sobretot perquè d'aquí poc temps, per la barreja que hi ha, serà més difícil l'estudi. Es tracta d'estudiar fins on va arribar el procés d'endogàmia dels xuetes mallorquins, com s'encreuen entre ells... i tot a partir de l'estudi del patrimoni genètic de què ara disposam".

L'estudi s'ha fet a partir de 500 mostres, corresponents a 500 individus d'entre 20 i 50 anys. La certesa que siguin població xueta es basa en la documentació històrica sobre els 15 llinatges: "Ens guiam per la documentació històrica que parla dels famosos 15 llinatges", explica Cori Ramon. "Estudiam casos que tenen els dos llinatges xuetes i, després, casos de gent amb cognoms híbrids; i que són de Palma i de la part forana". A partir de les mostres dels 500 individus es fan 22 marcadors. Analitzam si, per exemple, els grups sanguinis es donen per igual o bé en predomina un tipus... No és que els xuetes hagin de tenir una cosa estranya, sinó que el fet que s'han casat durant molt de temps entre ells permet trobar predominàncies de marcadors determinats".

Els resultats obtinguts s'han comparat amb poblacions jueves israelianes, del nord d'Àfrica i d'altres poblacions jueves europees. La conclusió de l'estudi permet assegurar que "els xuetes mallorquins es diferencien dels mallorquins no xuetes, ja que tenen unes freqüències d'al·lels -les diverses manifestacions d'un gen-

diferents. Els jueus no són un grup homogeni, sinó que s'assemblen més a la població amb la qual han viscut. En el cas dels xuetes es pot dir que són diferents dels mallorquins no xuetes, però encara són més diferents de grups jueus d'altres llocs".

Entre els marcadors que són propis de la població xueta hi ha, per exemple, el de les febres mediterrànies familiars i d'altres que, si bé en baixes freqüències, també es troben en grups jueus nord-africans. "Això s'explica perquè els xuetes mallorquins tingueren relacions amb població jueva nord-africana. També pel fet que tenien gent d'aquest origen que treballava per a ells, inclús esclaus". L'estudi genètic de la població xueta mallorquina ha permès arribar a una conclusió de tipus social: "efectivament, pel que ens han dit d'Israel a partir d'aquest estudi, els xuetes mallorquins han estat més endogàmics que altres grups jueus europeus, com puguin ser els alemanys. La segregació social dels xuetes ha estat molt superior a la que han patit grups jueus a altres comunitats".

Respecte a les possibles connotacions d'aquest estudi, la doctora Cori Ramon es mostra rotunda: "Nosaltres fem un estudi de població, res més. Hi ha molta gent arreu del món que estudien poblacions que han estat aïllades i ara ja s'estan barrejant i extingint com a singularitat. Ara mateix s'intenta fer un banc internacional de dades de DNA de poblacions aïllades. No ens hem plantejat enviar-hi les mostres dels xuetes perquè sempre dependrà de si tenen el nombre suficient de diferències o no. Vull dir que aquest és un objecte d'estudi molt normal i que nosaltres no anam perseguint ningú".

Les febres mediterrànies familiars. El doctor en medicina Joan Buades (Campanet, 1948) és l'únic investigador sobre les febres

Misericòrdia Cori Ramon és la directora de la investigació titulada "Caracterització genètica de la població xueta mallorquina: "Els jueus no són un grup homogeni, sinó que s'assemblen més a la població amb la qual han viscut. En el cas dels xuetes es pot dir que són diferents dels mallorquins no xuetes, però encara són més diferents de grups jueus d'altres llocs."

JOAN CELIÀ

Joan Buades va rebre el premi Hadassah per la seva investigació sobre la incidència de les FMF en els xuetes mallorquins: "Dissortadament la malaltia no es guareix, però s'anirà esvainent a mesura que els xuetes es vagin casant amb no xuetes."

mediterrànies familiars (FMF) que hi ha al nostre país. El seu treball es va veure reconegut internacionalment l'any 1988 amb el prestigiós Premi Internacional Hadassah, de la universitat d'Israel que porta el mateix nom.

Les FMF són una malaltia que afecta la població jueva. A principis de segle ja se'n diagnosticaren els primers casos. Allà on les comunitats jueves són importants aquesta malaltia és coneguda. Però no a Mallorca, ni a la resta de l'estat espanyol. La malaltia es caracteritza per alta febre i dolor abdominal. Alguns pacients sofreixen dolors articulars, toràcics i llessions cutànies. La complicació màxima és l'aparició d'amiloidosis, que ataca el fetge i que pot comportar la mort del pacient. Aquesta malaltia se sol manifestar en la gent més jove, i per damunt dels trenta anys hi ha pocs casos.

Abans de l'estudi del doctor Buades aquesta malaltia era tractada, per desconeixement, com si fos una altra cosa, indeterminada. Es feien molts diagnòstics errats. "De fet tenc pacients que fins i tot els han operat en diverses ocasions, sense aconseguir res, és clar". El doctor Joan Buades entra en contacte amb les FMF l'any 1973. Era a Bilbao, a la ciutat sanitària. "Em vaig trobar amb un pacient que feia 5 vegades que l'operaven sense trobar-li res. Parlant amb ell em vaig assabentar que era d'origen jueu, de Toledo. Em va cridar tant l'atenció que vaig començar a investigar, a llegir. Vaig descobrir que devers l'any 1950 l'hospital Mount Sinaí, de Nova York, havia descrit una malaltia que sovint es confonia amb altres. Es deia febres mediterrànies familiars i era pròpia dels jueus. Aquell pacient de Bilbao, efectivament, tenia les FMF. L'any 1977, quan vaig tornar a Mallorca, se'm va acudir pensar que necessàriament dins la població xueta mallorquina s'havien de donar les FMF i que, probablement, tot-hom ho desconeixia. L'any següent ja havia

diagnosticat el primer cas. Deu anys més tard ja tenia 50 pacients. Sobre aquest total vaig fer la meua tesi doctoral."

Començant la investigació s'adonà que necessitava ajuda: "la UIB va col·laborar ajudant-me en l'estudi genètic perquè jo creia, i després els fets m'han donat la raó, que les FMF tenien un origen genètic". També investigà a Madrid, aprofitant l'avançada tecnologia de l'hospital Puerta de Hierro. Allà fou on li parlaren del premi Hadassah. "M'hi vaig presentar i me'l concediren l'any 88".

Segons el doctor Buades el seu estudi prova, "inequívocament, que els xuetes mallorquins tenen el mateix origen que els jueus no asquenassites (jueus sefardites), els quals han viscut durant segles en comunitats tancades, la qual cosa ha ocasionat una elevada taxa d'endogàmia i consanguinitat i, en conseqüència, una elevada incidència de diversos trastorns genètics". Els jueus asquenassites, d'origen europeu central i oriental —així com els de Gran Bretanya, EUA, Austràlia i Sud-àfrica, que són en gran part asquenassites— tenen una taxa d'endogàmia menor a causa de la tendència a casar-se amb no jueus".

Actualment el doctor Buades té vuitanta pacients entre els xuetes mallorquins. A més rep visites des de Girona, Toledo i altres punts de tot l'estat. En el cas dels xuetes, "gràcies a la famosa llista dels 15 llinatges", la investigació sobre els antecedents familiars dels seus pacients ha estat més fàcil "que no en els casos de gent de la península".

El tractament que reben "és profilàctic, és a dir, per controlar i prevenir els atacs, perquè dissortadament la malaltia no es guareix. S'anirà esvainent a mesura que es vagin casant amb no xuetes". Les investigacions d'aquest científic mallorquí han permès que molts xuetes atacats per les FMF puguin veure ara una solució "que abans no hi havia perquè se'ls diagnosticava malament". Amb tots els anys de consulta d'aquesta malaltia, només un pacient ha resultat mort. "El més important de tota la meua investigació és haver demostrat que és d'origen genètic, així, en un futur, quan sigui possible corregir defectes genètics, les FMF podran desaparèixer."

Tant la doctora Ramon com el doctor Buades asseguren que no han tengut mai cap problema de malinterpretació sobre els estudis que desenvolupen. I tot dos es mostren convençuts que el problema de segregació dels xuetes es va superant. Això sí, tot dos porten les seves investigacions amb molta discreció. Com diu Joan Buades, "els científics hem d'anar molt alerta per evitar que indirectament se'ns pugui utilitzar com a excusa per actituds xenòfobes o racistes, sobretot en aquests moments tan preocupants, amb el revifament del nazisme i la xenofòbia." **Miquel Payeras**